

OLASZ

Olaszországban a nápolyi Camorra működését feltáró Roberto SAVIANO (*Gomorra*, Mondadori) fellépése óta különleges érdeklődés övezi a maffia tevékenységével és a még bujkáló „főnökök” letartóztatásával foglalkozó híreket. Valóságos tényirodalom született erre a témára alapozva, amely az irodalmi portálokon, internetes könyvtárakban is immár külön műfajként szerepel. A nápolyi születésű közéleti író, Saviano nemrégiben nagy visszhangot kiváltó vitába keveredett az olasz kormányfővel, Silvio Berlusconi-val, amiről a két legnagyobb lap, a *Corriere della Sera* és a *La Repubblica* is beszámolt. Berlusconi egyik kormányfői nyilatkozatában azt találta mondani, hogy a Polip és a hozzá hasonló tévésorozatok, valamint a *Gomorra*-féle, a maffiával foglalkozó ténykönyvek inkább reklámot csinálnak a bűnszervezeteknek, és azzal együtt rossz híret keltik Olaszországnak, mintsem pozitív hatást fejtenének ki a közgondolkodásra. A médiatulajdonos politikus szavai felháborították az olasz értelmiségiek egy részét, köztük Savianót is, aki nyílt levelet intézett a kormányfőhöz, melyben abbéli véleményének adott hangot, hogy éppen a hallgatás (az a bizonyos *omertà*) volt mindig is a maffia legfőbb törvénye, nem véletlen, hogy a leghatalmasabb maffiaszervezet is a „Cosa nostra”, azaz „a mi ügyünk” nevet viseli. A tények elhallgatásával a politikusok csak az ő malmukra hajtánák a vizet, márpedig a szervezett bűnözés felszámolásának ügye „a mi ügyünk”, egész Olaszország ügye, hívja fel a figyelmet Saviano. Az író, akit a nápolyi Camorra többször is halálosan megfenyegetett, és emiatt szigorú házi őrizetben él, önként vállalt rabságával vált a szavakkal és a nyilvánosság erejével küzdő értelmiségi modern jelképévé. Áprilisban megjelent legújabb, DVD-vel kísért könyve máris a sikerlisták élére került (*La parola conto la camorra*, Einaudi kiadó).

„A Kikötői hírekben az a legjobb, hogy csöppet sem szentimentális”
(Cate Blanchett, a Kikötői hírek c. film szereplője)

„A Kikötői hírek arról szól, hogyan találunk közösségre az egyes emberek”
(Julianne Moore, a Kikötői hírek c. film női főszereplője)

Ugyancsak a tényirodalom műfajába sorolható a Feltrinelli Kiadó egyik új könyve, amely a *Don Vito. Le relazioni segrete tra Stato e mafia nel racconto di un testimone d'eccezione* (*Don Vito. Az állam és a maffia titkos kapcsolatai egy különleges tanú elbeszélésében*) címet viseli. A különleges tanú az egyik szerző, az 1963-as születésű Massimo CIANCIMINO, a címbeli maffiafőnök, Don Vito legkisebb fia. Nem volt még tizenhét éves, amikor apja maga mellé vette mint titkárát és mindenest, és így a corleonei maffia minden titkát, egész működését közvetlen közéről nyomon követte. 2006 júniusában tartóztatták le, a bíróság első fokon öt és fél év börtönre ítélte, amelyet három és félre mérsékeltek. Szabadulása óta együttműködik az ügyészség maffiaellenes osztályával, a szicíliai szervezett bűnözés és az állam kapcsolatának legutóbbi korszakát vizsgáló kutatásban nyújt komoly segítséget. A könyv tehát időutazás az olasz közelmúlt történelmének bugyraiban: az olasz állam és a maffiabűnözés negyven évnyi titkos, bevallhatatlan és vallalhatatlan kapcsolatának krónikája. A középpontban az apa, Vito Ciancimino áll, a második világháború utáni időszak egyik legvitatottabb alakja, olyan „nagy halak” közvetlen barátja, mint Bernardo Provenzano vagy Totò Riina. A könyv újabb részleteket tár fel a '92-es mézárásokról, a két bírót, Falcone és Borsellino meggyilkolásáról, a Cosa nostra és fontos állami hivatal betöltő személyek összejárásáról és titkos tárgyalásairól, még a Forza Italia megalakulásáról is. A könyv számos olyan tényt és adatot közöl, amelyet a képmutatás és a hamis kompromisszumok eddig eltitkoltak. A kötet másik szerzője Francesco LA LICATA újságíró, aki 1970 óta foglalkozik a maffiával, a meggyilkolt Giovanni Falcone biográfusa (*Storia di Giovanni Falcone*, Rizzoli kiadó).

Egy másik, ugyancsak kiderítetlen ügy is foglalkoztatja mostanában az olaszokat, mégpedig a híres filmrendező, író, költő Pier Paolo PASOLINI 1975-ben történt rejtélyes meggyilkolása. Noha annak idején elítélték a gyilkost, aki le is töltötte tízéves büntetését, de sokan már akkor sem voltak meggyőződve arról, hogy a valódi bűnöst találták meg. Az ügy bíróját, Alfredo Carlo Moro (érdekesség: ő az 1978-ban meggyilkolt politikus, Aldo Moro testvére), ítéletében már akkor is úgy nyilatkozott, hogy sejtetni engedte, a gyilkos nem egyedül követte el tettét. Azóta több adat is felszínre került, újabb bizonyítékok bukkantak elő, és a technika fejlődése is lehetővé tenné a tárgyi bizonyítékok hitelesebb vizsgálatát. Olasz értelmiségiek egy csoportja azért kezdeményezte a Pasolini-dosszié ismételt megnyitását, hogy fény derülhessen végre az olasz közelmúlt történelmének egyik legtragikusabb korszakára, a '70-es, '80-as évek büntetteire. A pozsonyi Kalligram Kiadó folytatja a tízkötetesre tervezett magyar nyelvű Pasolini-életműsorozat kiadását; az *Amado mio – Tisztátalan cselekedetek és az Utcakölykök* című regények után hamarosan három forgatókönyv jelenik meg magyarul: *Mamma Róma*, *Máté evangéliuma* és a *Médeia*.

Március-április Olaszországban is, nálunk is a könyvfesztiválok évada. A sort az idén immár 47. alkalommal megrendezett bo-lognai Nemzetközi Gyermekkönyvfesztivál nyitotta, amelyre március 28–31. között került sor Emilia-Romagna tartomány fővárosában. A rengeteg gyerekprogrammal dúsított fesztivál idén Gianni RODARI (1920–1980) életműve köré szövődött, aki egyedüli olasz gyermekkönyvszerzőként kapta meg 1970-ben az Andersen-díjat, és akinek művei a világ ötven nyelvén olvashatók, még magyarul is.

Ugyancsak egy romagnai városka adott helyet egy új könyves fesztiválnak: Ferrarában rendezték meg április 17–21. között az első Zsidó Könyvfesztivált. Az antik könyvritkaságok kiállítása mellett természetesen modern könyvek vására, bemutatója is volt a rendezvény, melyet itt is több koncert, kiállítás, filmvetítés kísért, sőt még szervezett sétára is invitálták a közönséget Ferrara zsidó vonatkozású emlékhelyeinek bemutatására. A fesztivál egyben tisztelgés volt Giorgio BASSANI életműve előtt, akinek *Finzi-Continiék kertje* című, a második világháború idején Ferrarában játszódó regénye magyarul is olvasható, sőt a De Sica rendezte filmet is bemutatta a magyar televízió.

Ne feledkezzünk meg az idei Budapesti Könyvfesztiválról sem, amelyen az elsőkönyves szerzők között Olaszországot a palermói születésű, de Torinóban élő Giorgio VASTA képviselte *A megfogható idő* című regényével (*Il tempo materiale*, Fandango, 2008). Tulajdonképpen ez a regény is a fentebb említett, mostanában Olaszországban nagyon népszerű regényes tényirodalom körébe sorolható. 1978-ban játszódik, a színhely a mozdulatlan, szinte történelem előtti Palermo, ahol három, vágyak és eszmék fűtötte kiskamasz fiú először szembesül a világgal. 1978 az Olasz Köztársaság egyik legnehezebb éve, *annus horribilis*: a Vörös Brigádok elrabolja Aldo Morót. A vidéki életből kiábrándulva és az Olaszország számára semmilyen megváltást sem hozó provincializmustól megcsömörlötten a három fiú megalapítja saját terrorista csoportját.

S végül az olasz tavasz minden bizonnyal legnagyobb szabású rendezvénye, a Torinói Szalon (Salone Internazionale del Libro Torino) lesz, amelyre május 13–17. között kerül sor a piemonti városban. A fesztivál vendége ezúttal India, a Gran Premiosorsa pedig három világhíresség, Paul Auster, Carlos Fuentes és Amos Oz között fog eldőlni. A fesztivál érdekessége, hogy külön „Inkubátort” rendeztek be a 24 hónapnál fiatalabb, semmilyen nagy kiadói-terjesztői konszernhez nem tartozó kis kiadók számára. Hogy ez mit is jelent, s hogy kié lett a fődíj, arról az esemény után, a legközelebbi Kikötőben...
(Lukácsi Margit)

ANGOL

A PEN O. Henry-díjat 1918-ban osztották ki először. Az író barátai alapították az akkor már elhunyt novellairó, O. Henry emlékére. A novellának mint irodalmi formának a haldoklását már többször megjósolták, de hogy tévesnek bizonyultak a híresztelések, azt mi sem bizonyítja jobban, mint azok a nagyszerű novellák, melyek idén egy kötetbe rendezve jelentek meg, s megkapták a díjat. Az átadás a PEN irodalmi fesztivál keretében történt. Valóban voltak holtponthai a novella kiadásának az elmúlt évtizedek során, volt miért aggódni ezért a műfajért. De a posztmodern kor, az igény, hogy mindent gyorsan és sűrítve akarunk fogyasztani, újra teret adott ennek a rövid, de egyáltalán nem könnyű műfajnak. Pontosan a sűrítettség, a koncentrátság teszi szó szerint fajsúlyossá a műfajt. Húsz kitűnő író egy-egy novelláját tartalmazza ez a Laura Furman író által összeállított kötet. Sajnos, csak néhányat említhetünk meg ezek közül. Chimamanda Ngozi ADICHIE novellája Nigériába visz el bennünket, olyan fájdalmak és árulások közé, amit a januári KH-ban említett Uwem AKPAN történeteihez tudok hasonlítani. A *The Headstrong Mistress* egy olyan asszonyról szól, aki még hisz a törzsi értékekben, de józan kritikával, minden fanatizmus nélkül szemléli azokat. Brad WATSON történetében egy depresszióban szenvedő apa szerepel, aki a válás után csak háromhetente láthatja fiát. A látogatásoknak a monotonitása, rutinba fulladása érzékelteti azt a kint, amelynek még a szereplők sincsenek tudatában. Mert ha ráébrednének, akkor megszűnne az a távolság is, ami közöttük van.

Daniyal MUEENUDDIN *In other room other wonders* című novelláskötete több nagyobb díjnak a döntőse volt, ezért már régóta tartozom nevének említésével. Az előbb említett kötetből a *Spoiled man* kapta meg a díjat, amely egy olyan szerény sorshoz szokott férfiről szól, akit egy gazdag család alkalmaz. A magas fizetéshez és kényelemhez nem szokott férfinak a bukását okozza a jólét. Természetesen Alice MUNRO nélkül nehéz elképzelni egy kortárs novelláskötetet. *Some Women* a novella címe, melyben egy fiatal lány, aki egy leukémiás férfit gondoz nyári szünetében, a halál árnyékában arra döbben rá, hogy lélekben mennyire megöregedett. (Márkus Krisztina)

Az áprilisban kiosztott Pulitzer-díjat sokak megdöbbenésére Paul HARDING *Tinkers* című debütáló regénye kapta az idén. Bár nem minden amerikai irodalmi díjról mondható ez el, de itt most komoly szakmai tapasztalattal rendelkező zsűri kezében volt a döntés. Irodalmi Hamupipőke-sztoriként emlegetik a lapok a könyv sikerét. Több nagyobb kiadó is visszautasította a regény publikálását, éveken át kallódott íróasztalokon a kézirat, amíg egy kisebb kiadó meg nem látta benne az értéket. Ennek a könyvformáig megtett hosszú útnak az oka talán az, hogy hiányzik a műből az amerikai irodalomtól megkövetelt egyszerűség, linearitás és cselekményközpontúság. Ahogy HARDING maga is fogalmazott, nem a szüzsére, hanem a nyelvre akarta tenni a hangsúlyt. Alig van dialógus a könyvben, ha találunk is, akkor az is nélkülözi az idézőjelet. Számos olyan olvasói blogra akadtam, amely ezt a könyv hibájának rója fel. A filmiparral szoros kapcsolatban levő nagyobb kiadók is filmre könnyen adaptálható történeteket várnak. De ahogy HARDING is nyilatkozta, itt minden az emberen belül történik, és az idézőjel erőszakkal kiszakítana bennünket ebből a belső térből. A főhős, a halálos ágyán fekvő üzletkötő édesapjára emlékezik vissza, akit életében epilepsziarohamok gyötörték, és a betegsége misztikus alakká formálta őt a falujában. Amikor a test lelassul, az elme hihetetlen aktívává válik. De az emlékezet nem lineáris természetű, hanem asszociatív, ezért a nyelv is ezt próbálja megragadni. Ígéretes olvasnivalót tarthatunk a kezünkben.

Az 1983-ban Pulitzer-díjat nyert Alice WALKERnek néhány hete jelent meg az *Overcoming Speechlessness* című kötet, mely a háborúban sokat szenvedett nők és gyermekek érzéseinek ad hangot. WALKER egy háborúellenes aktivista csoport tagja, melynek keretében ellátogatott Ruandába és a gázai övezetbe. Beszélgetett az ott élőkkel, szemlélte gyászukat, és most ebből a tapasztalatból formálódott meg ez a kötet.

Ian McEWAN legújabb regénye sem túl régen került ki a nyomdából. A *Solarból* sem hiányzik egy tudományág részleteibe való elmerülés, amit az író olvasói már megszoktak, sőt talán el is várnak tőle. A *Saturday* című regényéből sok információt nyerhetünk a sebészet nüanszairól, ebben a könyvben pedig a globális felmelegedés és a kvantumfizika kerül górcső alá. A fő karakter egy kétszínű, szoknyapécér öregúr, aki fiatal korában Nobel-díjat nyert a kvantumfizikában elért eredményeiért. Azóta ebből az egyetlen sikeréből él. A globális felmelegedés aktivistája, de csak anyagi megfontolásból állt az ügy mellé. A tudományos világ szatirikus rajza a regény. Miután a történet visszakanyarodik a múltba, mely magyarázza az öregúr jellemének alakulását, keserű belenyugvással fogadjuk el ennek a kellemetlen antihősnek a létezését.

FRANCSIA

Április végén rendezték meg a XVII. Budapesti Nemzetközi Könyvfesztivált, amely idén több ponton is kapcsolódott a francia irodalomhoz. A franciául két éve kiadott *Les Bains de Kiraly* című Jean MATTERN-kisregény éppen a fesztiválra jelent meg magyarul a Magvetőnél *Király Fürdő* címmel. A könyv bemutatóján az érdeklődők találkozhattak a szerzővel, részesei lehettek egy izgalmas beszélgetésnek, amelyen a magyar fordító, Tótfalusi Ágnes is jelen volt. Jean Mattern (született 1965-ben) a nagynevű Gallimard Kiadó külföldi irodalmakért felelős szerkesztője, és ebben a mivoltában a magyar irodalom egyik legnagyobb barátjának neveztetett, hiszen többek között Esterházy, Dragomán (hamarosan Tóth Krisztina) műveinek francia kiadásában segítkezik. A szerzőnek ez az első szépirodalmi műve, amely – ahogy a címe is sugallja – számos magyar vonatkozással lepi meg az olvasót. A vasfüggönyön túli Magyarországról kivándorló, anyanyelvüket gyermekeik előtt aggályosan eltitkoló szülők, értelmetlen közúti balesetben elvesztett imádott nővér: a múlt, a gyökerek teljes homálya, az érzelmek kifejezésének lehetetlensége – ezek a történet alappillérei. Gabriel, a narrátor már nős férfiként és leendő apaként szembesül azzal, hogy nincsenek megfelelő szavai (pont neki, a több nyelvvel bravúrosan bánó fordítónak!) érzései kifejezésére (legyen szó el nem múló gyászáról vagy a csodaként megélt, Laura iránt érzett szerelméről), és fogalma sincs arról, hogy milyen nyelven kellene szólania saját gyermekéhez: a francia nyelvbe „született” bele, ám az igazi anyanyelve a magyar lenne, de zsidó származása okán a héber, viszont mivel Angliában él, lehetne az angol is a gyermekének szánt nyelv. A mű zárlatában a mondatvégi pontok helyett kérdőjeleket kapunk: a szerző által spirális belső utazásként értelmezett történet nyitva marad. „Egyik lépés a másik után.” A kezdő és a befejező mondat ugyanaz.

A budapesti könyvfesztivál másik francia vendége az első könyves Bruno Nassim ABOUDRAR volt (született 1964-ben) *Ici-Bas (E világon)*, Gallimard) című könyvével. Mattern regényéhez hasonlóan a nagybetűs történelem sodorja ennek a történetnek a hőseit is egymás felé Európa és Észak-Afrika országain keresztül: egy arab fiú és egy erdélyi származású zsidó lány szerelme adja a kiindulópontot a két család történetének megrajzolásához. Regényszervező elemként különlegesen fontos szerepe van az emlékek pontos és részletes felidézésének; a debütáló író mindezt foglalkozásából eredezteti, hiszen művészetelméletet oktat a Sorbonne-on, vagyis festményeket szemlél és ír le, a regényben pedig elképzelt jeleneteket szemlél és ír le aprólékosan.

A franciák nagy könyves ünnepe, a Salon du Livre a 30. születésnapját ünnepelte az idén márciusban. Nagy siker lett az algériai, francia nyelvű Yasmina KHADRA új regénye, a *L'Olympe des Infortunes (A szerencsétlenek Olympusza)*, Julliard). Előző könyve is bestseller volt (lásd: KH 2009011). Ezúttal egy szeméttel hajléktalanjainak világába merülünk, a tragikus történetben a város, a civilizáció, az értékek perifériáján találjuk magunkat. A clochard-ok szomorú és sivár világát sikerül a szerzőnek poétikus magaslatozókba emelnie: az elvesztett lelkek nem mindig azok, akik annak látszanak. A morális állásfoglalásként és a fogyasztói társadalom elleni vádiratként is olvasható könyvvel ismét izgalmas, olvasmányos és értékes regényt alkotott a szerző.

A 2010-es Salon du Livre egyik kiemelt meghívottja volt Eric-Emmanuel SCHMITT (lásd: KH 2007004). A szervezők eljártak a gondolattal, mi lenne a meghívott írók-költők „toteme” (un écrivain / un totem), azaz kulcsmotívuma, legfőbb szimbóluma. Schmitt életművének toteme a szív lett: egy humanista őszinte, gazdag és végtelen nagy szíve. Legújabb, márciusban megjelent könyve, a *Concerto à la mémoire d'un ange (Concerto egy angyal emlékére)*, Albin Michel) máris az eladási listák élén található. A négy rövid történetet tartalmazó novelláskötet alaptémája a megváltás. A téma ugyan hangzatosnak tűnik, de a szövegek nem patetikusak: humor (gyakran fekete humor) színezi a történeteket, a szerző mesteri könnyedséggel ábrázolja a bonyolult és sötét élethelyzeteket. Örök alapkérdések húzódnak a novellák mélyén: szabad-e az ember, vagy csak elszenvedi sorsának alakulását, van-e esély egyáltalán a változtatásra? Különleges írói csemege teszi még értékebbé a kötetet: Schmitt naplót vezet, és az e novellák születésekor megfogalmazott érzéseit-gondolatait adja közre a könyv végén.

Végezetül még egy fesztivál: május végén rendezik meg immár huszadik alkalommal a Festival d'Étonnants Voyageurs-t Saint-Malóban. A díszvendég Haïti, amelyet sok más alkotó mellett például Evelyne TROUILLOT képvisel. Életművében mellett például novellákat, színpadi műveket, verseket, mesét is. Legutóbbi műve egy regény: *La mémoire aux abois (Csapdában az emlékezet)*, Hoëbeke, 2010). A könyv egy diktátor özvegye és egy fiatal kórházi ápolónő között folyó párbeszéd köré szerveződik. Felkavaró könyv Haïti közelmúltjáról, az emlékek harcáról, a kimondhatóság és kifejezhetetlenség határáról.

(Klopfer Ágnes)

Olvasni jó. Kellemes tavaszi vagy nyári időben, kint a szabadban pedig még jobb. De kockáztatnák ezért az életüket? 1944. szeptemberében, az akkor 18 éves Ingeborg BACHMANN számára ez nem volt kérdés. „Nem megyek többé a bunkerbe. [...] Szilárdan elhatároztam, hogy akkor is tovább olvasok, ha jönnek a bombák.” Rilket és Baudelaire-t olvasott akkor a később a XX. századi német nyelvű irodalom egyik legérzékenyebb lírikusává fejlődött osztrák költő. Irodalomtörténeti ritkaság a Hans Höller szerkesztette *Kriegstagebuch*, azaz *Háborús napló*, amely Bachmann hat, sűrűn gépelt A/4-es méretű lapon hátrahagyott 1944–45-ös naplőbejegyzéseinek átiratát is tartalmazza. Innen származik a fenti idézet is. A napló másik fele a költő és Jack Hamesh kapcsolatáról szól. A bécsi születésű, Ausztriából 1938-ban Angliába menekült Hamesh a brit hadsereg katonájaként ismerkedik meg Bachmannal, és az irodalom iránti közös érdeklődés, az olyan, korábban betiltott szerzőkről való értekezés, mint Thomas Mann, Zweig és Schnitzler köti össze őket. Hamesh később leszerel és kivándorol Palesztinába abban bízva, megalakulhat az önálló zsidó állam. Többé nem találkoznak. Ausztriából és később Nápolyból és Tel-Avivból Bachmannhoz írott levelei teszik ki a könyv nagyobbik részét és mutatják meg a költőnt az első kívülálló szemén át. A most megjelent kiadványról többet is megtudhatnak a Der Standard online kiadásából, a http://www.zeit.de/kultur/literatur/2010-05/radisch_040510-2 címen pedig megnézhetik, miért is ajánlja a könyvet Iris Radisch, a Zeit vezető kritikus.

A sokáig csak az asztalfióknak író Georg KLEIN *Roman unserer Kindheit*, vagyis *Gyermekkorunk regénye* című műve nyerte el szépirodalmi kategóriában a Lipcsei Könyvvásár díját. Az 1953-as, fedezettjének tartott szerző legújabb regénye a 60-as években játszódik egy délnémet város peremén. Új építésű panelházak, amerikai kaszárnyák, egy elhagyatott fogadó, óriási gesztenyefák és a lombházkolónia, ahol a gyerekek a látszólag soha véget nem érő nyarat töltik. Baljós előjelek és egy gyermekgyilkosság jóslata vezetnek át a ragyogó napsütésből a nyár sötét oldalára, ahol egy mágius cserealku keretében kell a gonoszt elűzni. Általában pozitív fogadatra lelt a kritikusok körében a gyakran mitikus, meseszerű és mágius jelzőkkel illetett regény. Van aki a nyugat-német társadalom gyermekkorával, van aki a háborús sérültek sorsával fedez fel párhuzamot a sorok között. Dicsérik a különös elbeszélőt és a számos utalás és ritka konkrétum által az olvasót elbizonytalanító írásmódot, bár a FAZ recenzense éppen emiatt vélekedik a többséggel ellentétben úgy, hogy Klein regénye ugyan sokat ígér, de be nem váltván az ígéreteket, végül hidegen hagyja az olvasót. Szakkönyv kategóriában ezúttal egy irodalomtörténeti mű, Ullrich RAULLF *Kreis ohne Meister (Mester nélküli kör)* című könyve kapta a vásár díját, amelyben a Marbachi Német Irodalmi Archivum igazgatója a George Kör sorsát írja le Stefan George halála után. A fordítások közül pedig Ulrich BLUMENBACH öt évnyi munkáját értékelte a zsűri. Ennyi időbe tellett a nem éppen könnyű nyelvezetéről híres David Foster Wallace *Infinite Jest* című 1648 oldalas művének tolmácsolása, amely németül az *Unendlicher Spass (Végtelen élvezet)* címet kapta. A részben plagizált regényével nagy port felkavaró Helene Hegemann (lásd: KH 2010018) végül nem kapott díjat.

NÉMET

Hölderlin-díjjal tüntetik ki Georg KREISLERT. A főként kabaré- és sanzoníróként ismert, az idén nyolcvannyolcadik évét betöltő költő ezzel élete első komoly irodalmi elismerésében részesül. Most megjelent kötete: *Zufällig in San Francisco. Unbeabsichtigte Gedichte (Véletlenül San Franciscóban. Verse akaratlanul)* versein kívül három esszéjét is tartalmazza, amelyek a Der Standard munkatársa szerint arról tanúskodnak, hogy olyan ember ír itt, aki már jóval azelőtt költő volt, hogy bárki is észrevette volna azt.

Michael KRÜGER költő, esszéista, kiadó és a legrangosabb német irodalmi folyóirat, az *Akzente* szerkesztője kapja az idén a legnagyobb anyagi elismeréssel (50 000 Euro) az idén a legnagyobb anyagi elismeréssel (50 000 Euro) járó német irodalmi kitüntetést, a Joseph Breitbach-díjat. A zsűri indoklása szerint Krüger a modern kor esztétikai, irodalmi lelkiismerete.

A 2009-es évben a német irodalmon belül legfigyelemreméltóbb debütálásnak tartják Ferdinand von SCHIRACH *Verbrechen (Bűnözés)* című elbeszéléskötetét, amelyben a berlini védőügyvéd Arthur Conan Doyle-hoz hasonlíthatóan ír legkülönösebb eseteiről. Művéért a szerző az egyik legrangosabb irodalmi elismerésben, a Kleist-díjban részesül.

A Berlinben élő, magyar születésű Terezia MORA kapja az idén az Erich Fried-díjat. A 39 éves szerzőnőt a német irodalom egyik legerőteljesebb hangjaként méltatta Urs Widmer, aki az idén a díjról döntött. A 2004-ben már első regényével (*Alle Tage*, magyarul: *Nap mint nap*, ford.: Nádori Lídia. Magvető, 2006) is több díjat elnyert írónőnek 2009-ben jelent meg második regénye *Der einzige Mann auf dem Kontinent (Az egyetlen férfi a kontinensen)* címmel.

(Paksy Tünde)

OROSZ

Alekszej Jurcsak *Minden örökre szólt, mielőtt vége lett* című, angolból fordított könyvéről folyik a disputa az oroszoknál többek közt az NLO lapjain *Formája alapján szocialista, tartalma alapján meghatározhatatlan – a későszovjet kultúra és a (fenti) könyv főcímmel*. Az utolsó szovjet generációról szóló mű (ez a kitétel is része a címnek) jelentős nemzetközi visszhangot váltott ki, a London Review of Books is recenzálja. Egyik hőse a nyelv, amely nem bír a szovjet reáliákkal, jelentős feszültséget teremtve – és viszont. Arról tanakodik, hogy miért is volt ennyire váratlan az összeomlás. Amikor végbement, Jurcsak szerint paradox módon senkit nem lepett meg – amiben elemzői azért kételkednek, utalva olyan emigránsokra, akik nem jósoltak a Szovjetunióhoz az évszázadnál hosszabb létet (ld. Andrej Amalrikot, aki ezt vallotta – igaz, katasztrófális véget vizionálva, a Kínával való háborút). Többen eltűzöttnek és hibásnak vélik a nyelvi aspektus abszolutizálását: a rendszer összedőlését más tényezőkben legalább annyira megragadhatónak vélik, így a munkához való hanyag viszonyban, a magánérdekeltségben, a korrupcióban, az alkoholizmusban. Példákat sorakoztatnak hozzá: számba veszik a történelem más, váratlan világlomásait, fordulatait: a Nagy Francia Forradalom és az Osztrák–Magyar Monarchia összeomlásának váratlanságához mérhető a SZU-é is, írják – azzal együtt, hogy mindeme események huzamosan, alaposan, minden oldalról elő is lettek készítve egytől egyig.

A publikus, az autoriter és az individuális nyelv különbségeit idézi és veszi szemügyre mind a könyv, mind a róla szóló vita. Izgalmasak e bahtyini kategóriák, egyre több és többféle korpuszt világitanak át jótékonyan – lásd például Papp Ágnes Klára közelmúltbeli könyvét: *Átlátunk-e az üvegen?*, ahol éppen a kortárs magyar irodalmat. Jurcsak utal Natalja Baranszkaja 1969-es és 1989-ben újra kiadott *Hét mint hét* című kisregényére mint a későszovjet világ megdőlésének poétikai nyomára. E mű arra a kérdőívre írott művészi válasz, hogy milyen a szovjet nő egy hete, hogyan használja ki idejét, s szabadidejében miként is viszonyul az utódnemzéshez, gyerekszüléshez. A teljesen nyitott, nyílt naplófolyam felsorolásszerű leírása tartalmazza az adott hét széles körű leírását, kezdve a tömegközlekedéstől a munkában szerzett sikereken és konfliktusokon át a politikai foglalkozásokig, gyerekbetegségekig és a házaseletig. Az eddig íródott akadémiai értekezések e szociológiai szempontokból közelítenek a műhöz, és a beszélgetők elismerik, minderre: az éppen összeomló rendszer demonstrálására természetesen kiválóan alkalmas így is. Mégis figyelemre méltó, hogy hivatásos olvasói észre sem vették, legalábbis szóra-figyelemre sem méltatták eddig, miféle reakciót vált ki a főhősnőből, amikor meglátja a nevéét kézírással az anonimnek ígért kérdőívén, s hogy milyen, mennyiben s honnan nézve parodisztikus nyelvi kavalkádot szül a kérdőív megvitatása a női kollektívában, avagy mit reprezentálnak a politikai foglalkozáson összehordott klisék.

E diszkusszió most viszont éppen erre irányul, a diszkurzivitásra a rendszerben és a művekben. E kisregény ábrázolt idejében kezdődik meg a leszakadás, s jön létre a „kivülkerülés” a hivatalosságon. Erről folyik a hosszú beszélgetés, részben tehát azokról a nyelvi markerekről, melyek jelzik: nincs mód áthidalni a hivatalos és magánszférát, nincs értelmes, mondható nyelvé a hivatali beszédnek. A szereplő öntudatlan beszédében, kifejezésformáiban érhető ez tetten. A Foucault-t és Habermast alapul vevő írások a kollektív és az egyéni formák eredetét kutató Oleg Harhordin *Leleplezni és alakoskodni* című könyvét is bevonják kontextusul, ahol a szerző a druzsinárol elmélkedik, s a hatvanas évek olvadását, felmelegedését nem a társadalmi liberalizáció, hanem a rejtett, de nem kevésbé erőteljes s hatékony elnyomás időszakaként ábrázolja. Az állam immár kevésbé láthatóan kívánja ellenőrizni alattvalóit, s a kis közösségekre támaszkodik – egymással figyelteti őket, belép magánszférájukba. A centralizált terror vége ez, a GPU–KGB hatalmának mérséklése – s a más, társadalmi önellenőrző formák előtérbe állítása. Mindemellett mégiscsak erősödtek az individualizáció alakzatai, a disszidens lét és az alternatív életformák. Az egyének nem ellenszegültek a szovjet diskurzusnak, hanem részt vettek ellehetetlenítésében, kiüresítésében. S elkerülték azt – interjúalanyok, memoár- és naplóírók tanúsága szerint nem hallgattak híreket, nem olvastak újságot, nem volt tévéjük, rádiójuk. Apolitikusságukba az is beletartozott, hogy nem foglalkoztak a disszidensekkel: „Szaharov számunkra nem létezett” – mondja egyikük. Normális emberekként akartak élni, mindezzel nem törődve – ám amint a szovjet társadalomról mégis módjuk van megnyilatkozni, s azt nem-normálként aposztrófálni, az apolitikusság látszata alatt feszülő *politikai energia* tölti fel a gorbacsovi érárt.

(Gilbert Edit)

SPANYOL

Az idei tavasz megannyi irodalmi csemegével halmozta el a spanyol nyelvű irodalom szerelmeseit. Az irodalmi kalendárium egyébként is főként ilyenkor kínálja a legtöbb látni- és olvasnivalót, de ezúttal a kötelező események valóban sokszínű, izgalmas programokat tartalmaztak.

Kezdetnek mindjárt itt a főként Katalóniában népszerű Sant Jordi ünnepe: Szent György napján szokás, hogy az emberek rózsával és könyvvel ajándékozzák meg egymást, és egész nap a könyveket és az olvasást ünneplik a legkülönbözőbb fórumokon. Barcelona ezúttal is az ünnepség egyik legfontosabb helyszíne volt, ahol a katedrális mellett, a Frederic Marès Múzeum kertjében színpadot állítottak, és a nagy klasszikust, Garcíá Márquezt idézték meg egy napra az irodalom ünnepén. Ezen a pénteken reggel 11-től este 8-ig nyolcvan önként jelentkező olvasta fel háromoldalankénti váltásban *A tábornok útvesztője* című regényt. A nyolcvan önkéntes között éppúgy akadtak katalán hírességek (például a színész Txé Arana és Lluís Soler; Màrius Serra, Jordi Coca, Toni Puntí írók), mint jeles újságírók, a mexikói és a kolumbiai konzulátus tagjai, valamint az irodalmat és különösen Gabót kedvelő civilek. A rendezvény során videokapcsolat segítségével volt jelen és olvasott fel José Sacristán és Héctor Alterio színész, azonfelül vakok is részt kaptak az önkéntes előadók között, akik a mű Braille-kiadásából olvastak föl. A mű választását az ismertségen túl az indokolja, hogy *A tábornok útvesztője* főhőse Simón Bolívar, aki oroszánrészt vállalt Latin-Amerika felszabadításában, és éppen most, 2010-ben ünneplik Argentína, Kolumbia, Mexikó, Venezuela és Chile függetlenségének kétszázadik évfordulóját.

Budapesten ugyanebben az időben, azaz április 22–25-ig tartották a Nemzetközi Könyvfesztivált, melyre a nagykövetség, mint minden évben, most is három szerzőt hívott meg: a hazánkban is ismert és népszerű író-filozófus Fernando SAVATERt, akinek magyarul három könyvét is olvashatjuk (*Etikáról Amador fiamnak*, illetve *Politikáról Amador fiamnak*, ford.: Pávai Patak Márta, Műszaki Könyvkiadó, 2003); *A választás bátorsága* című könyve ugyancsak Pávai Patak Márta fordításában jelent meg 2010-ben, valamint Eva Díaz Pérezt és Juan Cobos Wilkinst, akiknek mindeddig nem jelent meg kötetük magyar nyelven. Bár Savater érkezését nagy izgalom övezte (az író Spanyolországban is az egyik legmegbecsültebb kortárs alkotó), az izlandi vulkánkitörés és a repülőgépek elakadása miatt végül nem vállalkozott az útra – így végül Díaz Pérez és Cobos Wilkins volt csak a Könyvfesztivál, és egy délelőtti erejéig az ELTE spanyol tanszékének vendége.

A sevillai származású Eva Díaz PÉREZ eredetileg újságíró, ám néhány éve történelmi ihletésű regényeket is publikál, melyeket a kritika nemes egyszerűséggel „spanyol nemzeti trilógia”-ként emleget, a fiatal szerzőnőt pedig 2008-ban Nadal-díjra is jelölték az *El club de la memoria* című regényéért. Az ellenreformáció idején Sevillában és Valladolidban játszódó *Memoria de Cenizas* című kötetről ugyanakkor azt rebesgetik, hogy meghaladja a Spanyolország-szerzte klasszikus, kánonalkotó figurának számító Miguel Delibes hasonló tematikájú, *El hereje* című regényét. Az író nő nemrégiben adta nyomdába legfrissebb munkája kéziratát, melynek témája földrajzilag is közel áll hozzánk: az első világháború idején Bécs és Prága között játszódik – bár az író nő kilátásba helyezte, hogy magyar élményei hatására a korrektúra alatt talán egy budapesti szál is belekerülhet még.

A költő-regényíró Juan Cobos WILKINS ugyancsak valós történelmi forrásokból táplálkozott, amikor a riotintói bányászok életéről megírta az – egyébiránt saját családja történetét is feldolgozó – *El corazón de la tierra* című regényét, melyből Antonio Cuadri forgatott 2007-ben filmdrámát (a film ugyanebben az évben elnyerte a Los Angeles-i Latino International Film Festival zsűrijének legjobb filmért járó díját). Nem csupán Eva Díaz Pérezt, hanem Cobos Wilkinst is megihlette Budapest, és a spanyol tanszéken hamar novellát is rögtönzött a hotel közepén álló régi, lakatlannak látszó bérházról, melyre Evával bukkantak séta közben. A novella pedig sajnálatosan hevenyészett tömörítésben így szól: két jeles spanyol író, Eva és Juan Budapesten sétálgatva megpillant egy ódon bérházat, melynek koszos, törött ablakai arra utalnak, hogy már régóta nem lakik itt senki. Ennek ellenére hosszasan gondolkodnak, becsöngessenek-e, de végül az idő rövidsége, vagy csak a gyávaság okán inkább letesznek róla. Húsz év múlva Eva és Juan visszatérnek Budapestre, és elhatározzák, hogy újra felkeresik a régi házat. Ezúttal viszont semmi sem állhat útjukba, megnyomják azt a bizonyos kapucsengőt. Legnagyobb meglepetésükre fentől (hiszen mondanom sem kell, fuentesi előzményeket idézve a legfelső emeleten van a kiszemelt lakás) magától értetődő természetességgel szól bele egy hang: „Gyertek fel, már vártunk titeket.” A két író ekkor felkapaszkodik a lépcsőkön, végig a folyosón, már nyitva az ajtó, belépnek – és megpillantják Evát és Juant: húsz évvel ezelőtti önmagukat a budapesti bérház elhagyott, kopott, legfelső emeleti lakásában.

(Kutasy Mercédesz)

